

Verdsetting av havets goder – hvorfor og hvordan?

Av Kristin Magnussen

Kristin Magnussen er partner og senior miljø- og samfunnsøkonom (PhD) i Vista Analyse.

Artikkel basert på innlegg på fagtreff i Norsk vannforening 18. april 2016

Marine økosystemtjenester – de godene og tjenestene vi får fra havet

Havet er storprodusent av mat i form av fisk og skalldyr, noe som er kjent for de fleste. Vi får imidlertid også en rekke andre goder og tjenester fra havet, noe som er mindre kjent og mindre påaktet i forvaltningen av havområdene. Alle slike goder og tjenester, som direkte og indirekte gir nytte for mennesker, kalles økosystemtjenester. I den senere tid er det blitt vanligere å legge til grunn en økosystemtjenestebasert tilnærming i forvaltning av hav og andre områder og ressurser. Det er imidlertid fortsatt stort behov for mer kunnskap om de samfunnsøkonomiske verdiene de ulike godene og tjenestene representerer, og som må ligge til grunn for forvaltning av havområdene. Mange av disse godene og tjenestene er vanskelige å sette en prislapp på. Goder og tjenester uten prislapp hører imidlertid også hjemme i analyser av og planer for tiltak i kyst- og havområder, ellers utelates (potensielt) store verdier når man treffer beslutninger. I denne artikkelen, vil vi kort forklare hvorfor det er behov for verdsetting av marine økosystemtjenester, hvilke metoder som finnes, og noen eksempler på nyere studier som gir oss slike verdier.

Inndeling av økosystemtjenester med eksempler på marine økosystemtjenester

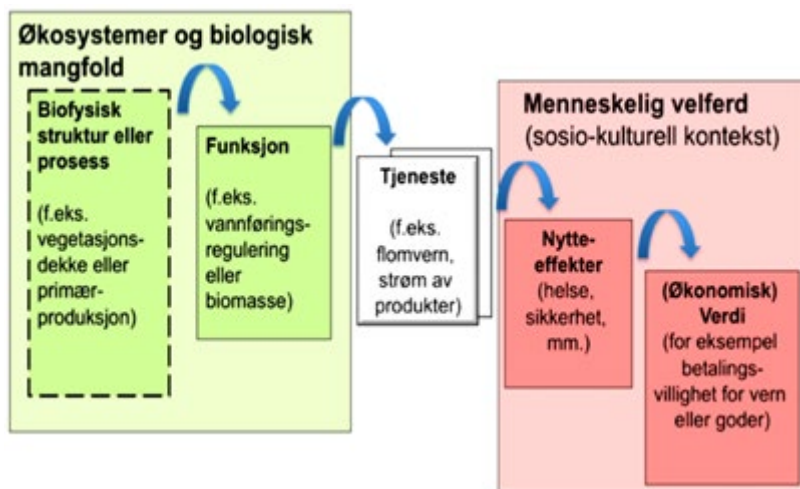
Økosystemtjenester deles ofte inn i fire kategorier: Forsynende, kulturelle, regulerende og støttende. En oversikt over kategorier og eksempler på marine tjenester innen hver av kategoriene er vist nedenfor.

- **Forsynende økosystemtjenester**, det vil si de produktene vi får fra økosystemene. Eksempler: fisk, skalldyr, råvarer til industri og genetiske ressurser.
- **Kulturelle økosystemtjenester** (også kalt opplevelses- og kunnskapstjenester) gir folk nytte i form av rekreasjon, turisme, estetiske opplevelser, følelse av tilknytning og identitet.
- **Regulerende økosystemtjenester**, det vil si tjenester som regulering av klimagasser, rensing av vann, erosjonskontroll og regulering av sykdommer.
- **Støttende økosystemtjenester**, det vil si de grunnleggende funksjonene som er nødvendige for alle de andre økosystemtjenestene.

Økosystemtjenester påvirker folks velferd og folk påvirker økosystemtjenestene

Økosystemtjenester påvirker menneskers velferd og livskvalitet på mange måter. De grunnleggende økologiske strukturer og prosesser gir tjenester av ulike slag, som igjen gir menneskelig velferd eller velvære. Nyttan for folk gir seg utslag

TEEBs konseptuelle rammeverk

Figur 1. Konseptuell modell for sammenheng mellom økosystemer, økosystemtjenester og menneskelig velferd. Kilde: NOU (2013).

Ulike verdier og verdsetting

Figur 2. Verdier kan synliggjøres på ulike måter. Kilde: NOU (2013).

i flere typer verdier som kan måles ved hjelp av ulike indikatorer, herunder monetære enheter (kroner). Økosystemer utsettes for direkte og indirekte påvirkninger eller drivere (for eksempel arealbruksendringer, forurensning osv.). Via påvirkning på de grunnleggende strukturer fører

dette til endringer i tjenestene som produseres, og derigjennom for vår velferd. Økosystemtjenestetilnærmingen er derfor egnet til å vise oss hvordan økosystem, økosystemtjenester og folks velferd står i sammenheng. Dette er illustrert i figur 1.

Verdier kan synliggjøres på forskjellige måter

Mange økosystemtjenester har ingen prislapp (markedspris) og kan være vanskelig å verdsette i kroner, iallfall uten større verdsetningsundersøkelser. Verdier kan imidlertid synliggjøres på flere måter. For å få fram verdien av marine økosystemtjenester, må vi per i dag bruke både økonomiske verdier, kvantitative og kvalitative vurderinger. Dette er illustrert i figur 2.

Hvorfor økonomisk verdsetting?

Selv om vi ikke har prislapp på alle marine ressurser, er det av mange årsaker ønskelig å få verdsett flere goder og tjenester i kroner. Dette har sammenheng med at mange beslutninger styres av prissignaler. Økonomiske verdier er enkle å kommunisere. Ved bruk av samfunnsøkonomiske analyser kan naturverdier inkluderes på lik linje med andre økonomiske verdier når de har en pris. Verdien av goder som ikke har en prislapp, blir ofte implisitt satt til null, selv om vi vet at dette ikke er riktig. NOU 2013:10 «Naturens goder – om verdier av økosystemtjenester» anbefaler at det bør beregnes økonomiske verdianslag for flere økosystemtjenester.

Metoder for økonomisk verdsetting

Det er gjort mest for å finne verdien av forsyvende økosystemtjenester. Det gjelder verdien av kommersielt fiske, taretråling mv., samt akvakultur. Man har imidlertid ofte manglet gode anslag for endringer i mengden av fisk som følge av ulike tiltak eller miljøpåvirkninger, som klimændringer (f.eks. i forvaltningsplanene for havområdene). Prisinformasjon finnes for disse godene, og anslag kan gjøres, og gjøres bedre enn tidligere, hvis vi får bedre anslag for endret kvantum av ulike fiskbare arter.

Det finnes også prisanslag for en del regulerende tjenester, spesielt for CO₂-binding i havet som sådan og i marine vekster. Her finnes det også prisinformasjon i form av kvotepriser, eller andre tilnærminger til prisen per tonn CO₂ som bindes, mens det ofte har vært mangelfull og usikker informasjon om endring i bundet CO₂

(tonn) som følge av ulike tiltak. Det er færre studier som ser på andre regulerende tjenester.

Støttende økosystemtjenester skal vanligvis ikke verdsettes, fordi det vil bety dobbelttelling når vi summerer verdien av ulike tjenester.

De tjenestene som sjeldnest er verdsatt, og der det er størst behov for nye verdsetningsstudier er de som inngår blant de kulturelle økosystemtjenestene. I Norge finnes noen gamle studier fra 1990-tallet som verdsatte forbedret miljøkvalitet i havet som sådan. Dette tilsvarer omtrent summen av kulturelle tjenester med dagens økosystemtjenesteterminologi. I de aller siste årene, er det gjort en stor verdsetningsstudie av å unngå oljesøl i marine områder (Vista Analyse 2016a) og verdsetting av dypvannskoraller, samt kulturarv i kystsonen (ledet av Universitetet i Tromsø). Et nylig oppstartet prosjekt for Norges forskningsråd kalt «Coast Benefit» (ledet av Universitetet i Stavanger, med deltagelse fra Norges miljø- og biovitenskapelige universitet og Vista Analyse) tar sikte på å fremskaffe nye verdsetningsestimater blant annet for ulike former for kystrekreasjon. Det er tidligere gjennomført noen studier av verdien av fritidsfiske i sjø, men det er få studier av fiske i saltvann sammenlignet med fiske i ferskvann.

Dypvannskoraller må antas å representere ikke-bruksverdier (verdien av å vite at en tjeneste finnes der uten å bruke den selv), men ellers foreligger det ikke nyere studier av ikke-bruksverdier i norske hav- og kystområder.

Det er altså gjort lite for å fram verdien av rekreasjon og andre kulturelle økosystemtjenester, som man må anta kan ha stor verdi – i de fleste havområdene i Norge. Det vil også være interessant å se på verdien av mulige fremtidige ressurser, og det er hull i verdsetting av regulerende tjenester.

Økende interesser for økosystemtjenestetilnærming og verdsetting av økosystemtjenester

Samtidig opplever vi at det er en økende interesse for å ta i bruk en økosystemtjenestetilnærming – for å inkludere den myriaden av goder og tjenester vi får fra havet. For eksempel har Kystverket

nylig fått utarbeidet et forslag til hvordan de kan benytte økosystemtjenestetilnærmingen i sine samfunnsøkonomiske analyser (Vista Analyse 2016b). Det er også økende interesser for å finne økonomiske verdier av disse ressursene, nettopp for å unngå at de implisitt verdsettes til null.

Referanser

NOU (2013): Naturens goder – om verdier av økosystemtjenester. NOU 2013:10.

Vista Analyse (2016a): Verdsetting av miljørelaterte velferdstap ved oljeutslipp fra skip: Kalkulasjonspriser for samfunnsøkonomiske analyser. Utarbeidet av H. Lindhjem, K. Magnussen, S. Navrud, S. Skjeflo og O.W. Brude. Vista Analyse-rapport 2016/22.

Vista Analyse (2016b): Økosystemtjenester i Kystverkets samfunnsøkonomiske analyser. Utarbeidet av K. Magnussen og S. Navrud. Vista Analyse-rapport 2016/21.